

דיעה אישית

יגאל תומרקין:

נקדו פילים

אורי זוהר, בדרן כריזמטי, דמות של ישראל משנות ה־60, הפך לזקן מיסטי חשן ואגרסיבי בשנות ה־80. לאורי זוהר יש התשובה, המפתח לבריאה ולשינה ולאשר. החיבור הני בין העם ואלוהים, בין עבר לעתיד, ללא היסטוריה וזירה. בעבור אורי זוהר לא קיימת שאלה, לא הרמב"ם ורחמנא ליעלן לא בדת קופתו, תומאס מאקווינה, המנסה גם הוא לשאול שאלות ולחבר דת ומדע כרמב"ם עצמו. לא שפינוזה, חלילה, ולא קאמי האקסיסטנציאליסט, לא מרקוזה, ואפילו לא נוצריות המתלבטת של אלפרד גורט וייטד. התשובה נמצאת בין הרב שך לרב פריץ אין צורך בשאלות, כשיש תשובות. הצד השני של הניווט, החמור לא פחות, מתגלם בן בן־אמוץ ועדת אני שירות, דווקא יריביו, ואנשים אפילו טרייט, מושכים בעט והוגים, שואלים שאלות ומשיבים תשובות. פרוסיה של אינטימיות, של גסות רדודה ושל רדידת מחשבת.

אכן, ויונים זה לא הכל. יפה דרש. אך האם התכוון גם לזיוניזם? ובצער אני מסתכל בחברים של פעם, קולגות וראשים לכוסית, שנכנסו לאמוץ של טריוויאליות, של קישט ושל רחמים עצמיים המבשרים מוות. שיידעו, כואב לי כמו להם, ואני פוחד כמותם, אך אני יכול להחריש, ובשם היושר האינטלקטואלי אני מוכיח רח לומר דברים.

אני מאמין בחברות שכזות, בקריאות הנתיב בתוך העדר היהודי החילוני הזה. כי שוב אין מותר האדם מן הבהמה. צר לי, בטוח שוב יכתוב מישהו שאני טבטוני מתנשא להכעיס, או סתם פחד שאינו מכין באמנות, יכושם לנזק רופלים זוללי גוויית המדינה, הצבר והמשורר. וזה פארסה עלובה של סאטיריקון הפלמ"ח. מיפומפיאה השאר רח לחרבות המערב הרבה יותר מלילות תליאכיו. ועם כל הרצון הטוב, דן בן אמוץ אינו סנקה. ובכל זאת...

מושגים

- נקדופיליה: (מלשון נקדוס ביוונית - גווייה) אהבת מתים.
- טבטוני: בן שבט גרמני קדום, שעל שמו נקראת גרמניה החדשה (טויטשלנד-דויטש-לנד).
- סנקה: לוקיוס אנאוס קינקה, פילוסוף רומאי מן המאה הראשונה, המחנך של נרון קיסר, אולץ להתאבד ב־65 לספירה, שנה לפני פטרוניוס (לחלון).
- פטרוניוס: פטרוניוס אי רביטור, בן־חשדו של נרון קיסר, התאבד בשנת 66 לספירה (ערב המרד היהודי), כתב את "סאטיריקון", תמונת־מצב של רומא באותה תקופה.
- קורנל: דגלן בחיל־הפיר שיש. הרמז הוא ליעירתו של המשורר הגרמני ריינר מאריה רילקה, שיר על אהבתו ומותו של הקורנל כריסטוף רילקה.
- אובז'ה טורבה: בצרפת, תיבת חפצים שנמצאו, שנלקחו מכל הבא ליד.

"הוא משחק את חייו, לפי שבב צר ממנו לחיותם. הוא משחק את תם עד מותו, להוציא את הרגעים שבהם הוא לבדו, ללא מראה. לה יות לבדו, פירושו אצל הדאנדי להיות לא־כלום." (אלבר קאמי, "לחיות ולמות לפני מראה", מתוך "האדם המורד").

בצער רואה אני את תהליך הניווט התרבותי והרוחני של ישראל. את מות האידאליזם, את מות המורד ניום המחשבת. את קצה החיים של הסוציאליזם הקצר של אותה ציונות במרכאות ובלי מרכאות. את הסיאוב החברתי, והתרבות ההופכת למירמס פיליסטריס. לא מיוחד ולא מערב. לא סינתזה, אלא התגוררות. לא אסתטי, לא חבי רית, לא בריאה. יהודים נשארנו לעצמנו.

ובעבורי כל זה מסמל את מות התיקוה. שימחתי היחידות הן השמי חות־לאיר, מן הסוג "אמרת לך", ואיכותי הולכות ומתמקדות יותר ויותר בשינאותי. הם המורלים השליליים, הם המסרה לאמנות. בלעדיהם אינני יכול, ואיתם אוחזת בי הבחילה. יש ימים ואני חושב על מה שכתב אחר־העם: "וכה תעבור העת הראשונה, הנביא מורה מחנך סובל וטולח ובסתר תנחמו התיקוה, כי לא יאריכו הימים, וחניכו יישא פרי, ובעיני עור יראה את עמו מגיע לסוף תעוררתו בארץ נחלתו".

לא דובים ולא יער. כעניים עצומות אני יכול לשים אצבע על הניווט, על הדוגמה של הפרט על הכלל, ואיך הפרט מתנתן ומתמזמז עם סביבתו. משל קטן ואופייני: כל בוקר אלכס אנסקי בנל־צה"ל 007, ואימרות של פרוטה, בציטוט הבאנאליה, שמגיע לשיאו בקולה של אמא ביום ו' בצי הריים, האקט האדיפלי המיוחל, פור נוגראפיה וגילוייה העריות של נלי צה"ל. ואם לא די בכך, גם אותו אנסקי מעסה את מוחו ופונה אלינו בשם הבנקים, ומזרים לנו חמץ שיקלי ורדי לארי דרך המחשב המדבר.

עוד משל קטן: ירון לונדון כזה. איני טלקטואל התיקשורת, שתמיד הולך בלהוריד יריים, משסה ללא רחם וללא דרך־ארץ את היוצר, להראות קבל עם ועדה בצבעים ובשחור־לבן, ללמדו מאיפה משתין הדג. כי זהו הפיליסטר התרבותי.

ואחר־כך, בתור קינוח, הוא שוטף את מוחו דרך הבנקים ודרך ירדנה ארזי. וחלום, אם היה כזה, הם הופכים אותו לסיטו של בוקר. אך אלה הן זוטות. וישנם ווטרים וישנם שליחים וישנם טבחים וישנם מתגוררים וישנם המוח אים כפיים ועושים באותה נקדופיליה לאומית של צילום הלוויית: את העם הזועק נקם, את קריאות האינדיאנים, את נאומי־הספר הדרורים של המפקד דים. יש ימי שואה וזיכרון, ומעל לכל — הנקדופיליה וההתגוררות הן סימלי תקופה ועם. פולחן המת־עלימה ופולחן אנטי־מלחיות. זאת הסימסה. בצער אני רואה את שני הסמנים הקיצוניים של הניווט. הצד הפרימיטיבי של החלוצות בתשובה, כי אכן כבוד הרב הולכה, לא באותות ולא במזמורים, אלא על דרך ההגיון הצרפתי לאורי זוהר שיש אלוהים.

האייראנר שלו. (ואכן, היה זה דן שהפציר בי להיפגש עם העילוי החרש, כאשר כמעט איש לא שמע עדיין את שמו.) דן נהנה מן השם הזה שיצא לו, ועשה את הכל כדי לטפח אותו. זה היה חלק מן התרמית שעיצב ב־20 השנים האחרונות — דן בן־אמוץ האגואיסט, הרציונליסט, הנהנתן, שלא שם זין על שום דבר.

אני ידעתי שמאחורי תרמית היצונית זו התחבא — ממש התחבא — דן אחר לגמרי. נתקלתי בו אחרי הטבח של כפר־קאסם (אוקטובר 1956). היינו אז קבוצה קטנטנה, שהתקוממה נגד הפשע המחריד, ושהיה מני וגמור עימה להביא לפירסום הזוועה ולהרים קול־זעקה, גם במחיר של הפרת־חוק.

בין אלה היה דן בן־אמוץ. הוא הביא קורבן גדול, מבחינתו: בפעם הראשונה רמז כי תולדות־החיים של הצבר יליד־הארץ אימן אמיתיות. בפעם הראשונה גילה טפח של מוצאו.

מאז ועד היום, סגשתי את דן בן־אמוץ שוב ושוב, בכל מיבחן אמיתי של אידיאליזם, של מחאה מוסרית. כי מאחורי החזות היצונית של האיש המצפצף על המוסר המקובל, דן בן־אמוץ הוא אדם מוסרי.

הוא היה בהפגנות הגדולות נגד הפקעת ארמות הערביות בגליל (שטח 9') באמצע שנות ה־60. הוא השתתף בפעולה נגד שור־העתיקות של משה דיין, כאשר רק אנשים אמיצים מאוד העזו לפגוע באיל־ההמונים דאז, בין ששת־הימים ויום הכיפורים.

ובכך שוב ושוב. בכל מיבחן אמיתי. תמיד, לשענה קלה, נפלו הצענים האופנתיים של ציוניות ואגואיזם, והתגלה דן אחר, שהוא — לדעתי — דן האמיתי.

כך גם במיבחן הנוכחי, השונה מכולם — דן בן־אמוץ מול מחלתו, מול המוות. כמו מיבחן של חייל קרבי בקרב נואש וחסר־תוחלת, כמו בכל מיבחן של סכנת חיים עליונה, זהו המיבחן לאדם האמיתי, הצרופ, הגולמי. אפשר להתווכח על פרט זה או אחר בהתמודדותו של דן בן־אמוץ עם המוות. אבל אני מלא הערצה על עצם ההתמודדות הזאת. אינני מכיר אנשים שהיו מסוגלים להילחם כך. ואני חושב שהוא תורם תרומה אנושית חשובה לדמיסטיפיקציה של המוות. אומץ־הלב שלו יעזור לרבים בעתיד.

יתכן שאחת מאמות־המידה להערכת אדם היא טיב האנשים המתלכדים סביבו במיבחן עליון כזה. לפי אמת־מידה זו, דן זכה.

לא זה בלבד שבמיבחן זה חזרה אליו רעייתו, בתיה אסולו הנהדרת, אלא שהתגלה גם טיבה של קבוצה של ידידי־אמת.

לפני כמה ימים התקבצה, די במיקרה, קבוצה של אנשים

דן בן־אמוץ (1957) אין תחליף

(המשך מעמוד 13)

ספריו. יתכן כי במיבחן הזמן, במבט לאחור, יזכו בתשומת־לב הרבה יותר גדולה מאשר בעת הופעתם, כאשר נחשבו כספרות קלה.

אולם במיכלול התרבות הישראלית של 40 השנים האחרונות, תופס דן בן־אמוץ את מקומו. אי־אפשר לתאר את התרבות הזאת בלעדיו, כשם שאי־אפשר לתאר אותה בלי שיקה אופיר, בלי עמוס קינן, בלי נתן זך, בלי "הגשש החיוור" — אם להזכיר רק כמה שמות בתחומים שונים.

יד באן על דן בן־אמוץ התופעה. כמה מילים על דן בן־אמוץ האיש.

דן ובתו נעמי משהו מתחבא מאחורי האנוסים

מסכים לשולחן בבס"ת. דיברו על דן בן־אמוץ, על מקומו בתרבות העברית. נשמעו דיעות שונות על חלק זה או אחר של יצירתו ושל אישיותו. אך מסכים לשולחן שרר קונסנזוס, שיחזיק מעמד: שדן בן־אמוץ הוא אחד היוצרים החשובים כ־40 השנים האחרונות, שנוף הארץ בתקופה זו לא יתואר בלעדיו, שאם יילך מאינתו הוא ישאיר אחריו חור גדול — חור בנוף התרבותי של ישראל, חור בליים של אנשים רבים. אין לו תחליף. לא קם לו שני.

לא נמנית עם החוג הקרוב ביותר של ידידיו. גם לא כאשר כתב את מדורו בהעולם הזה. אבל יש לי חיבה מיוחדת לדן בן־אמוץ האיש. מפני שבאשר נסגשנו, היתה לסגישת משמ"עוּת.

במהלך השנים נאמרו על דן הרבה דברים שליליים. שהוא אגואיסט נחסר. שהוא רואג רק לעצמו. שהפך את האגואיזם לתורת־חיים, עד כדי הערצת משה קרוי בתקופת